

~~B 102362~~

MIKOR ÉS HOL

ÁLLÍTTASSÉK FEL

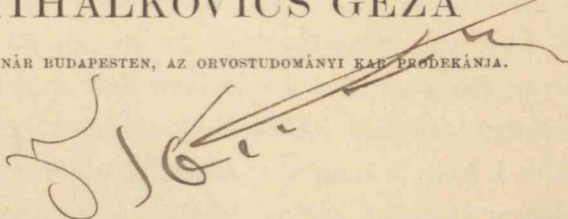
A HARMADIK EGYETEM?

Dr. KOLOSVÁRY GÁBOR
KÖNYVTÁRA
1913.

IRTA

Dr. MIHÁLKOVICS GÉZA

EGYETEMI R. TANÁR BUDAPESTEN, AZ ORVOSTUDOMÁNYI KAR PRODEKÁNJA.

BUDAPEST

1895.

B108362

ORSZÁGOS TERMÉSZETTUDOMÁNYI
MÚZEUM KÖNYVTÁRA
NOVEMBER NAPLÓ
1852. év 19. 754. sz.

kiiktatva!

Berzeviczy Albert képviselő és volt kultuszminiszteri államtitkár úrtól gondosan kidolgozott füzet jelent meg nemrég «Közművelődésünk és a harmadik egyetem» czímmel (Singer és Wolfner kiadása, 1894.), melyben a harmadik egyetemnek mielőbbi, lehetőleg a milleniumra bekövetkező felállítását sürgeti, egyúttal annak halogatásában a hazai közművelődés érzékeny visszamaradásának veszélyét látja.

Ki ne üdvözléne keble egész melegével azon eszmét, mely a műveltebb nyugat és az elmaradt kelet közé beékelt, és e miatt saját erejére utalt nemzetet a közművelődés egyik legbefolyásosabb intézményének mielőbbi birtokba vételére buzdítja? egy újjal a többiek között, olyannal, a mely a világgosság terjesztésére mint a legelsőök egyike hivatott, a mely záloga és biztosítéka annak, hogy a harcban a létért most és még inkább akkor, ha majd viharok vonulnak el a nemzet feje felett, meg fogja állani helyét!

A harmadik egyetem kérdésével foglalkozó tanácskozmányokban senki sem nyilatkozott a felállítása ellen, ezt nem is lehet másképen várni, de igenis felmerültek vélemények, hogy a megvalósításra az idő még nem érkezett meg, s nem kisebb tekintélyek mint maga a volt kultuszminiszter Csáky Albin gróf, és utóda Eötvös Loránt báró, valamint mások voltak az utóbbi nézetben. Ha az ország felsőbb tanügyeiben szakavatott ily kiváló államférfiak nem tudtak a felállítás sürgössége tekintetében megnyugodni: mi természetesebb, hogy

mások is az egyik vagy a másik nézet mellett nyilatkoztak, olyanok, a kik a felsőbb tanulmányi ügyekkel való foglalkozásuknál fogva ama kérdéshez hozzászólásra jogosítottak. Minthogy Berzeviczy Albert képviselő úr főleg az orvosi kar miatt tartja a harmadik egyetem felállítását továbbá el nem halaszthatónak, mely karhoz tartozni szerencsém van, és a melynek ügyeihez részint 20 évi tanárkodásom megadta a tapasztalatszerzésre a kellő időt, részint mint volt dékánja elég alkalman volt szövevényes gépezeteibe betekinteni és azok tekintetében megállapodott nézetekre jutni, megelőzőleg pedig több éven át külföldön töltött tanársegédi és magántanári működésem lehetővé tette nemcsak olvasásból vagy futólagos megtekintésből, de saját tapasztalatokból más államok hasonló intézményeit megismerni: ezek alapján nemcsak feljogosítva, de kötelezve is érzem magamat e kérdéshez hozzá szólni, hogy az ügy fontosságához méltó helyes megoldáshoz csekély véleményemmel hozzájáruljak.

Hogy a harmadik egyetemre mi okból van szükség, annak fejtegetésébe bocsátkozni nincs szándékomban, mert indokai Berzeviczy Albert képviselő úr röpiratában oly alaposan ki vannak fejtve, hogy még azt is, a ki a kérdésben állást nem foglalt, meggyőz a szükségéről. De ha a képviselő úr egyrészt azt mondja, hogy a harmadik egyetem nem is annyira a budapesti egyetem nagyszámú hallgatóinak leapasztása miatt, mint inkább új tanerők és tudósok fejlesztése és új tudományos góczpontok teremtése miatt szükséges, más helyen azonban a budapesti egyetemen az orvostanhallgatók nagy száma és eshetőleges gyarapodása miatt mondja az új egyetemet szükségesnek: ezen látszólagos ellentmondást úgy értelmezem, hogy véleménye szerint tudományos új góczpont teremtésén kívül a harmadik egyetemre szükség van a budapesti egyetem nagyszámú hallgatóinak leapasztására a demonstratív sza-

kokban. Azonban hol kezdődik a hallgatóságnak az a nagyobb száma, mely az orvosi és természettudományi szakokban a tanításra hátrányos? Ha e kérdésben megállapodásra akarunk jutni, mindenek előtt azt a számot kellene megállapítani.

Annyi bizonyos, hogy a demonstratív tanítás akkor volna mintaszerű, ha minden tanár körül csak annyi tanítvány csoportosulna, a mennyinek megfelelőleg a közlelől látás képessége és a tanár jelenlétének közvetlensége terjed, körülbelül 12, legfeljebb 15—20 hallgató, azontúl a közvetlenség ép úgy megszűnik, akár 50 vagy 100 hallgató van jelen. Minthogy azonban oly népes egyetemen, mint a budapesti, ily ideális állapotokat teremteni pénzügyi okokból nem lehet, de némileg a bajon a parallel tanszékek által amúgy is segítve van, mindamellett a hallgatók száma mégis nagynak látszik: nem marad más hátra, hogy úgy, mint más egyetemeken, nálunk is a tanári képesség ellensúlyozza a nagyobb szám hátrányait. A tanár a tanítás eszközeinek megválasztásában oly járatos legyen, hogy a tárgy közlelítését élöszóval pótolni tudja; éljen rajzokkal, vetítésekkel és a tanórán kívül tartott demonstrációkkal, a tanszemélyzetet utasítsa a gyakorlatokon a buzgó oktatásra, azonkívl hivatást és kedvet érezzen a tanításra, — oly tulajdonság, mely néha még nagy tudósokban is hiányzik, pedig nélküle eredmény az oktatás terén nem várható. Az egyetemi tanításnak nemcsak az a feladata, hogy a tárgyat bemutassa és azt hozzáférhetően megismertesse, azt elvégezheti a tanár rendelkezésére bocsátott tanszemélyzet is, vagy legalább igen megkönnyítheti a tanárnak ily irányú működését: az egyetemi tanításnak nem csekélyebb, de sőt magasztosabb feladata az, hogy a holt tárgyba élöszóval lelket öntsön, a hallgatót öntudatlanul magával ragadja, a hivatottakban a tudománymívelés kedvét fölkeltse,

nem hatáskereső szavakkal, előre elkészült előadási tervezettel, mulékony eredményü pose-okkal: hanem azzal, hogy szavait alkalomszerűleg saját ismereteinek tárházából veszi, azt nem rejti féltékenyen vagy kényelemkeresően, hanem közli a hallgatósággal az elméleti és gyakorlati oktatás óráiban egyaránt. Külföldön jártamkor csodálatba ejtett az a mohó vágy, melylyel a különféle egyetemek kitünőségeinek — mint Hyrtl, Langer, Kölliker, Brücke, Ludvig, Leuckart, His, Gegenbaur, Arnold Gy., Dubois, Waldeyer, Recklinghausen, Schmidt O. és mások — szavait a hallgatóság leste, és a tisztellettudás, melylyel az előadó teremben egymás valamint az előadó iránt voltak. Pedig mindama tudósok százakra menő hallgatóknak adtak elő, nem gondolnám, hogy a nagy szám miatt kevesebb eredménnyel, mintha csak néhány körülök csoportosuló hallgatónak tartottak volna előadást, de sőt kérdés, hogy ebben az esetben az eredmény nem lett volna-e selejtesebb. A nagy számnak mindig megvolt és megmarad az előadóra és a hallgatókra a buzdító befolyása, másutt nem iparkodnak azt telhetőleg lefokozni, miért ezen igyekezet épen nálunk? A felsőbb oktatásnak jól felfogott érdeke még a demonstratív szakmák elméleti előadásainál is kívánatossá teszi a nagyobb számot, a demonstráció és személyi magyarázat úgyis a gyakorlati óráknak a feladata.

Az előadottak alkalmasak annak a kimutatására, hogy nagyobb számú hallgatóságot is lehet demonstratív szakokban sikeresen tanítani, ha megvannak hozzá a kellő szellemi és anyagi föltételek. A budapesti tud. egyetem orvosi karán a hallgatóság száma még nem oly nagy, hogy belőle kellő eszközök rendelkezésével a tanításra hátrány háramlanék. Nem tévedek, ha azt a számot, a meddig a tanítás sikere csorbát nem szenved, a demonstratív szakoknál 180—200-ra teszem, egész addig a tanár, ha feladatának meg tud és meg akar

felelni, a tanítást jól ellátni képes. Berlinben a boncztant 400-an (a gyakorlatokat 600-an), az élettant ugyanannyian, Bécsben a boncztant a két parallel tanszék mindegyikén 200 felett, az élettant 300 körül hallgatják, a kórboncztant ugyanannyian, Münchenben és Lipcsében is százakra megy a hallgatók száma stb. Igaz ugyan, hogy mind e helyeken kitünő erők állanak a tanítás élén, de mi okból becsülnök mi magunkat oly kevésre, hogy a felét se birnánk meg?

A budapesti egyetem orvosi karán a legtöbb elméleti demonstratív szakmánál a hallgatóság száma 100—200 körül van. Régebben, a midőn az orvostanhallgatók száma 1000 körül volt, a dolog persze máskép állott; de azóta ama viszonyt részint a hallgatóság apadása (most 800 körül van), részint parallel tanszékek felállítása megváltoztatta. Nem valószínű, hogy e szám egyhamar felszökkenjék, még a behozott tiszti és orvostörvényszéki vizsgák fakultatív kényszere miatt sem. Bécsnek mindig meg lesz a maga magyar kontingense olyanokból, a kik amaz állásokra tanulókorukban nem is gondolnak, vagy más okból keresik fel az osztrák fővárost, melynek a fiatal korban vagyonosra és szegényre egyaránt megvan a vonzó hatása. Ama vizsgák egy éve hogy behozattak, de bizony azok miatt nálunk nem szaporodtak meg az orvostanhallgatók, pedig optimisztikus vélemények százakra menő gyarapodást jósoltak. Persze, hogy egyszerre megváltoznának a viszonyok, ha az osztrák egyetemek orvosi diplomáira nálunk a nosztifikálás kényszere kimondatnék, csak-hogy ettől még távol vagyunk, s nem is lehet kiszámítani, mikor lesz valami belőle. A meghányás eredménye tehát az, hogy a Bécsből visszatérülő orvostanhallgatók száma miatt a harmadik egyetem ügye nem oly sürgős, mint Berzeviczy A. képviselő úr gondolja.

A másik indok, a mely miatt Berzeviczy A. képviselő úr

a harmadik egyetem felállítását sürgeti, új tudományos központ teremtése, hogy ott a tudomány művelésére képes erők letelepedési és megélhetési alkalmat kapjanak. Ez már fontosabb indok, mint a nagynak vélt szám, abban a képviselő úrral mindenki, a ki hazai tudományosságunknak fejlesztését szívéen hordozza, egyet fog érteni. De hogy egymaga e miatt oly költséges berendezés, a minő egy egyetem felállítása, immár elodázhatatlan, ahhoz szó fér. A most rendelkezésre álló fiatalabb kiváló erők száma nem oly nagy, hogy azokkal egy új egyetem be volna tölthető, el lehet azokat látni a meglevő két egyetem keretén belül, és pedig az államháztartásra olcsóbban, mint amúgy. Egy egyetem felállítása fontos kérdésének meg kell érnie, hogy ha az idejekorán állíttatik be, sok tanszéket nem épen alkalmas erővel kell betölteni, s ez nagyobb baj csiráját hordja magában, mintsem az, hogy néhány kiváló fiatalabb erő az egyetemi pályán kívül érvényesíti képességét, egyébkép pedig a meglevő két egyetemen is elhelyezhető. Az a remény, hogy új egyetem felállítása valószínű, sok szakmára toborz fiatal erőket, a kik dolgoznak és kitartanak; csakis ilyenektől várhat a tudomány hasznot, a többiek majd találnak másutt megélhetésre alkalmat, azokról gondoskodni nem az állam feladata.

A ki az orvosi és természettudományi karok igényeit ismeri, tudni fogja, hogy egy egyetem felállításánál milliányi befektetésekről van szó, ezen áldozat nagy részét az állam adófizető polgárainak kell meghozni. Ha pedig valaki azt mondja, kezdhetjük szerényebben is, erre csak az a válaszom, hogy sínylődő egyetemre szükség nincsen, az a közművelődésre hasznot nem hajt, elégedetlenséget teremt és fölösleges terheket ró az adófizetőkre. A tudományművelésnek és művelőinek megvannak czéljukhoz mért igényeik; arra nem is lehet gondolni, hogy nálunk oly állapotok lehetségesek, mi-

nőket a nagy nyugati államok a tudománynak nyújtanak, de azt meg lehet várni, hogy az új egyetem felállítása legyen legalább közepes, mert ha ezen alóli, akkor sem a tudományművelés, sem a tudományterjesztés tekintetében haszna nincsen. A közönséges beállításra pedig több költség kell, mint a mennyi a kolozsvári egyetemre fordítottatott, mert ott 22 évi fennállás után egész sora az intézeteknek, klinikáknak stb. nem bír még megfelelő hajlékkal, vagy hiányosan van felszerelve. Budapesten sem vagyunk másképen. Néhány intézetben, nagyobbára Trefort idejéből származotthon kívül* egész sora a tudomány hajlékának vár megteremtésre. Nincs higiéniai, II-ik vegytani, általános kórtani, kórvegytani intézet, mindezek ideiglenes szűk helyiségekben vannak összezsúfolva; a kórbonecztnai intézet állapota a Mária-utczában pedig épen séggel botrányos, oda külföldről ideérkező tudóst ugyan ne vezessünk, mert furcsa véleménynyel fog távozni felsőbb oktatásügyünkről. Azonkívül hol van egész sora a klinikáknak, a II-ik sebészeti, elmekórtani, bőrgyógyászati, szülészeti klinikák, hol a II-ik szemészeti klinika, melyre époly szükség van, mint a belgyógyászat vagy sebészet második tanszékére? Ezeknek nagy része a főváros kegyességéből tengődik, s megeshetik, hogy egy szép napon valamelyik klinika, pl. a második sebészeti, hajléktalan marad. Ezek oly tömeges hiányok, a melyeket nem lehet azzal paralizálni, mint azt Ber-

* Maradólág, nagyobbára saját épületekben vannak elhelyezve az orvostudományi karon az élettani, törvénytudományi orvostani és gyógyszerészeti intézetek, az I-ső sebészeti, a két belgyógyászati és szemészeti klinikum; a bölcsészettudományi karon az I-ső vegytani, fizikai, állat- és ásványtani tanszékek. — Az I-ső vegytani intézet kivételével, mely bold. Eötvös minisztersége idejében készült, a többiek létesítésével Trefort szerzett elévülhetetlen érdemeket *aere peremius*. Hat évi szünet után az I-ső szülészeti klinikum ügye jutott végre megoldásra, a többiek iránt Eötvös L. báró iránt voltunk nagy reményekkel. A viszonyoknak másra fordultával bárha az új kultuszminiszter úr venné az egyetemi építkezési és felszerelési ügyeket kezébe és juttatná helyes megoldásra!

zeviczy A. képviselő úr teszi, hogy ha a budapesti egyetem teljes fölszerelésének föltételéhez lesz kötve a harmadik egyetem felállítása, úgy tartani lehet, hogy sohasem kerül reá a sor. A teljes fölszerelést nem is várja senki, mert a tudománynak holnap már más igényei vannak mint ma, de az ilyen fokozódó igények és az olyan fogyatékos berendezések között, mint a minők másutt 50 — 60 év előtt voltak s nálunk, sajnos, az intézetek egész sorára nézve maig fennállanak, nagy a különbség. A meglevő két egyetem közepes berendezése nélkül egy új egyetem felállítója úgy cselekednék, mint azon háziúr, a kinek ambíciója, hogy két háza legyen, még az elsőnek a terheit sem rendezte, már is a másikat vállalja magára; ez ugyan helyesebben cselekednék, ha előbb az első házával jönne rendbe. A mi orvosi karunk dolgai pedig bizony nincsenek rendben, de még a kolozsváriaké sem. Nemcsak hogy sok intézet rosszul vagy nincs kellően elhelyezve, a legtöbbnek a tudományos fölszerelése oly hiányos, hogy egybe-hasonlítva jóval kisebb egyetemekével, elszomorító hatású és a tanszemélyzetre elkedvetlenítő. Hasonló hallgatóságú külföldi egyetemek intézeteinek átalányai 3—4-szeresek, mint a budapesti vagy kolozsváriaké, nem is számítva a nagy egyetemeket, a münchenit, lipcseit vagy a berlinit. Éveken át sürgették az intézeti igazgatók a hiányok pótlását, a tanítás sem vezethető ezek miatt kellőleg, s a tudományos munkálatok meg vannak bénítva. A meglevő egyetemek hiányainak fedezésére eddig nem lehetett a költségeket előteremteni, nem lehetett oly időben, midőn a felsőbb oktatásügy vezetése buzgó kezekbe volt letéve, — ily viszonyok között mit lehet várni az új egyetem jövőjére? Tartok tőle, hogy azzal is épúgy leszünk, mint a meglevőkkel: az első beállításnál a legszükségesebb alapok szűken elő lesznek teremtve, azután a maga szárnyaira

fog bocsáttatni, mint a másik két testvére, majd megél valahogy.

Ez így nem mehet tovább, a meglevő állapotokon segíteni kell, a nélkül a már meghozott áldozatok sikertelenségének veszélye bizonyos. A tudomány-művelés és tanítás igényeit nem a budapesti vagy a kolozsvári egyetem szabja meg, megvan az a kultur-nemzetek hasonló intézményeinek ellátásában. A tudományt, legalább az orvosiakat és természettudományiakat, nemcsak szóval és írással, de tudományos fölszereléssel csinálják, hiányosan fölállított intézetekben pedig sikeresen működni nem lehet.

Panaszkodunk, hogy sok magyar honosságú ifjú végezi az orvosi pályát Bécsben és Grácban. Ebben bizonyára megvan az osztrák városok előnyeik kívül az intézetek jobb fölszerelésének és ellátásának is a vonzó befolyása. Csak hasonlítsuk össze a bécsi vagy gráci boncztani intézetet a maga palotaszzerű berendezésével, tág, világos helyiségeivel, villanyos világításával, szép tantermeivel a budapesti eltévesztett építésű intézettel, vagy vessük össze a mi siralmas kórboncztani intézetünket a bécsi vagy grácival, avagy központi épületünket a szerb-utczában a bécsivel: annakutánna bizony nem fogunk lelkesedni a budapesti viszonyokért.

Úgy gondolom, a felhozottak eléggé figyelemre méltók arra nézve, hogy az új egyetem felállítása előtt indokolt a meglevő két egyetem orvosi és természettudományi intézeteinek oly viszonyok közé helyezése, hogy azok miatt a millenniumon ne szégyenkezzünk. Hát még hol vannak a bölcsészeti kar igényei, hogy áll a jogi kar a központi épülettel? Ezeknek voltaképen épületük nincs is, mert a szerb-utczai szárnyépületet csak nem lehet ilyennek nevezni kétezer s néhány száz hallgató számára? Itt teremteni kell; nem ok nél-

kül lehet mondani, hogy előbb a budapesti egyetemnek a felállítására van helyén, mert annak megvan ugyan a nagy hallgatósága és tanári személyzete, de ellátva negyedrészt sincs. Avagy ellátás-e az, hogy a jogi karon a tanterem oly kevés és oly szűk, hogy a hallgatóság fele sem fér el és e miatt az előadásokat a folyosón állva hallgatja végig? Ily viszonyok között lehet-e elvárni, hogy a hallgatóság az előadásokat szorgalmasan látogassa?

Az utóbbi évek parlamentáris küzdelmei elterelték az intéző körök figyelmét az egyetemi ügyektől, ha azok a béke éveit lettek volna, a minők ilyen alkotásokra szükségesek, talán előbbre volnánk. Vagy nem a politikai viszonyoknak rovandó-e fel, hogy Trefort elhalta óta jelentékenyebb beruházások, építkezések stb. nem történtek? Trefortnak hibául rótták fel egyetemi költségeit, gyakran elég nehéz volt állása e miatt a parlamentben; pedig Trefort az égető szükségeknek alig egyharmadát látta el, kétharmadrész még befejezetlen, már hat éve pihen és vár a folytatásra. Tárgyalások új intézetek iránt az elmúlt hat évben folytak ugyan, de különféle okokból megrekedtek. A II. szülészeti kóroda ügye akkor, a mikor az elintézéshez közel állott, elhalasztott, pedig az egyetemi építkezésekre egybehívott tanácskozmányon a tanár elég bizonyítóan okadatolta az építkezés szükségét azzal, hogy — s ennek helyességéről helyszíni szemlével ki-ki meggyőződhet — klinikájának fogyatékoságai miatt a szülönők időnkint a földön fekszenek, hogy a bábatanítás az esetek csekély száma és a helyiségek szűk volta miatt majdnem illuzórius, hogy kis szobában kénytelen operálni súlyos eseteket 60—70 hallgató jelenlétében; mindamelllett a II. szülészeti épület ügye pihen. — Egy másik példa a beállott pangásról a bonczani épület. A mostani kórbonczani intézet a Mária-utczában már évek óta megérett a lebontásra, a tan-

terem oly rosszul van világítva, hogy nem látni, a padlók a nedvességtől besüppedtek, a pinczehelyiségek az áradásoktól bűzösek, muzeumnak való helyiség nincs, minden rozoga, — ilyen épületben legyen kedve a tanárnak és a tanulóknak az orvosi képzés egyik legsarkalatosabb szakmájával foglalkozni? Évek óta sürgette a tanári testület a helytelen állapotok megszüntetését. Ezelőtt négy esztendővel sürgős megbízás érkezett új leíró-boncztani épület terveinek elkészítésére, hogy a kórboncztan a mostani Mária-utczei boncztani épületbe költözhessék. Az új leíró-boncztani épület számára a törvényszéki orvostani intézet mögé lett kijelölve a hely; a tervek elkészültek, a költséget az országgyűlés megszavazta, de előbb a telek ügyét kellett rendezni; — ez elhuzódott három évig; most végre annyira jutottunk, hogy őszkor az építést meg lehetett volna kezdeni, de az ügy a miniszterváltás miatt abbamaradt, — ki tudná megmondani, mikor lesz belőle valami?

Nemcsak az építkezésekkel, hanem az intézetek szükségének ellátásával sem vagyunk jobban. A belgyógyászati kórodák igazgatói hiába sürgették laboratóriumaik számára átalányok rendezését (végre most kapott ilyet az I. belgyógyászati kóroda), mindig deficizzel küzdöttek. Utóbb némely intézet átalánya némi emelésben részesült, hát azt is köszönettel kell venni; de mi az a néhány száz forint emelés a tudomány nagy igényeivel szemben, midőn az intézetek alapfelszerelése hiányos. — A szövettan tanítása és gyakorlása 3 év előtt a leíró-boncztani intézetekre ruháztatott. Minthogy azok e célra berendezve nem voltak, a tanárok kértek megfelelő fölszerelést a nagyszámú hallgatók számára dolgozáshoz, s egyéb berendezést tudományos működhetésre. Fedezethiány miatt ki lettek nekik utalványozva az élettani intézet górcsővei (nagyobbára elavultak) és 1500 frt. Ebből szerezzenek

be annyi optikai és egyéb eszközt, hogy mindegyik intézetben 100—130 dolgozó kellő ellátást kapjon! Ha ily viszonyok között elmarad a tanulók részéről a munkakedv, nem természetes következménye-e az a hiányos berendezésnek? A ki ennek beismerésében ingadoznék, menjen el a bécsi, gráci, lipcei, berlini, strassburgi, vagy más bonczintézetek szövettani dolgozóhelyiségeibe, vegye szemügyre azoknak berendezését, akkor bizony más nézetekkel fog visszatérni. A tanárok minduntalan sürgették a fölszerelést, hogy tanítványaik dolgozhassanak s maguk a tudomány problémáival foglalkozhassanak, de biz annak nem volt eredménye — fedezethiány miatt. Avval lettek vigasztalva, hogy ha majd az új épület elkészül, akkor mindenről gondoskodva lesz. Azóta négy év telt el, sok orvostanuló került a felső évekre, majdan az életbe gyöngye szövettani készütséggel, mert nem foglalkozhatott a dolgozatokkal az eszközök hiányossága miatt oly behatóan, mint az kórtani és klinikai tanulmányaira szükséges lett volna. S mindezen esetekben nem is valamely nagy költségű beruházásokról volt szó, még sem lehetett segíteni, mert a megkívánt összegeket az intéző körök nem tudták előteremteni.

Csak siettékben emeltem ki néhány szükségét a budapesti egyetem orvosi karának, melyek ellátása égető, sietősebb, mint egy harmadik egyetem fölállítására, nem is szólva a többi karnak hiányairól. Ennek káros következményeit a tudományművelés és a felsőbb oktatás vallja épen azon az egyetemen, mely a legnépesebb, tehát hiányos ellátásának megmaradása esetében az életbe kikerülő legtöbb orvos, gyógyszerész, jogász, stb. vallja kárát. Hogy a hiányokon valamikor segítve lesz, azon nem kételkedünk, de jól meg kell gondolni, hogy minden év, sőt minden nap halasztás, szemben a haladó külfölddel, annyi, mint érzékeny visszamaradás.

Lássuk megközelítő számokban, melyek a budapesti egye-

temnek elodázhatatlan szükségei, a kolozsváriakról nem is szólva, melyeket kevésbé ismerek.

1. Két boncztani intézet épülete	--- ---	350,000	frt.
2. A mostani boncztani intézeteknek a kórboncztan számára átalakítása	--- ---	30,000	«
3. I. szülészeti kóroda	--- --- ---	300,000	«
4. II. szülészeti kóroda	--- --- ---	300,000	«
5. II. sebészeti kóroda	--- --- ---	300,000	«
6. Hygieniai intézet	--- --- ---	200,000	«
7. Általános kórtani és kórvegytani intézetek (Pasteur-intézettel)	--- --- ---	200,000	«
8. II. vegytani intézet	--- --- ---	250,000	«
9. Elmekórtani klinika	--- --- ---	200,000	«
10. Bőrgyógyászati, fülgyógyászati klinikák, fogorvosi intézet	--- --- ---	250,000	«
		<hr/>	
		2.380,000	frt.

Ehhez járul a központi egyetem a jogi- és bölcsészeti kar számára, körülbelül 800,000 forint kiadással, tehát összesen 3.180,000 forint. A kolozsvári egyetemnek megfelelő viszonyok közé helyezése is főlemészt legalább 1½ milliót, így hát körülbelül 5 millió forint befektetés kell, hogy azt mondassuk: «most legalább van két egyetemünk!» De azért még mindig nem lesznek úgy ellátva, mint a strassburgi, bonni, heidelbergi, stb., nem is szólva a berlini, vagy a müncheni-ről. A főtjelzett számok természetesen csak odavetőek, némi fogalom nyujtására alkalmasak a szükségéről. És ne higgye valaki, hogy a felsorolt szükségek csak képzeltek, mert a felsorolt intézetek tényleg eddig nem léteznek, azok ideiglenesen, vagy sanyarú módon vannak elhelyezve más intézetekben, azoknak a rovására.* A kisebb számú hallgatójú kolozs-

* A hygieniai intézet az élettani intézetbe lett ideiglenesen beszállásolva, e miatt csak szűk helyiségeket kapott s szükségszerűkép az élettani intézetet csorbította meg a működésében. Az általános kórtani és kórvegytani intézetek az üllői-út orvoskari központi épületében a harmadik emeleten lettek valahogy

vári egyetemen kívül Magyarországnak csak egy népes egyeteme van: a budapesti, annak égetők a szükségei, nem képzeletiek, a melyekről az egyetem benső viszonyaitól távolabb állók is könnyen meggyőződhetnek. Mi nélkül lehet el inkább közművelődésünk: egy új egyetem nélkül, a melynek helyes felszerelésében a másik egyetemek előzményei után alig lehet bízni, avagy a meglévő népes budapesti s a kevésbé népes kolozsvári egyetem kellő ellátása nélkül? Gondolom, hogy nem nehéz a felelet.

Azonban feltéve, hogy a két meglévő egyetem hiányain mielőbb segítve lesz, a mire mindenesetre néhány év leforgása és a felsőbb intéző körök részéről erélyes támogatás szükséges, akkor azután nyugodtan hozzá lehet látni a harmadik egyetem felállításához. Ily fontos kérdés jó, ha előre foglalkoztatja az elméket, azért hasznára lesz az ügynek, ha már most foglalkozunk azzal: hol és milyen legyen az új egyetem.

Berzeviczy A. képviselő úr gondosan összeállította a pro és contra-t a hely megválasztásában a vetélkedő városok között, s azoknak figyelmes egybevetése után Pozsony mellett foglalt állást. Együttal utalt arra, hogy nem kívánatos felekezeti egyetem felállítása, hanem annak államnak kell lenni, ha azt akarjuk, hogy misszióját a tudomány érdekében helyesen teljesítse.

Pozsonynak Bécshez való közelségében a képviselő úr az új egyetemre hátrányt nem lát, lehetőleg előnyöket az osztrák főváros tudományos köreivel való könnyű érintkezés miatt. De nézetem szerint az utóbbi előny, mely talán nem is akkora, mint azt gondolni lehet, lényegesen háttérbe szorul

elhelyezve. Ezen három intézet végleges ellátásánál a harmadik egyetem felállítását sürgősebbnek tarthatja valaki, de a többi intézetekről és klinikákról ez határozottan nem áll, azoknál sürgősebb szüksége a felsőbb oktatásügynek mainap nincs.

azon hátrány miatt, hogy a nagy város közelsége abszorbeálni fogja a határvidéki növendékek nagy részét, épen az orvostan-hallgatókat, a kik miatt az új egyetem felállítását a képviselő úr sürgeti, mert a bécsi fényes intézetekkel és kórházi anyag gazdagságával Pozsonynak vajmi nehéz lesz a versenyt kiállania. Igaz ugyan, hogy az egyetem értékét és szükségét nem szabad a hallgatók száma szerint megítélni, de azon eshetőségbe a felsőbb oktatást még sem szabad belevinni, hogy az új egyetem inkább a tanárok, mint a tanulók kedvéért legyen felállítva. Ily luxust megengedhetnek magoknak oly gazdag államok, mint Anglia vagy Franciaország, vagy a megizmosodott német birodalom; Magyarországnak nemcsak a tudomány-művelés, hanem első sorban a felsőbb oktatás sikeres ellátásáról is kell gondoskodni. Nálunk csak oly hely megválasztása van a helyén, mely a hallgatóság száma tekintetében is a legtöbb chance-ot igéri, hogy pedig e tekintetben Pozsony nem az igazi hely, az bizonyos. De én a hely kérdésébe azon városok között, melyek áldozatokat ígértek az új egyetemnek, bele se megyek, mert ilyesminek idő előtti vitatása az ügy nyugodt kifejlődésére nem lehet előnyös. Mindamellet fölvetek egy új eszmét, azt t. i., hogy nem volna-e helyes az új egyetemet Budapestre telepíteni, a mi különféle okból több sikert ígér, mint bármely vidéki város. Gondolataimat ebben az irányban a következőkben foglalom egybe.

Két egyetemmel Budapest nem volna az egyedüli. Prágában van két egyetem, egy német és egy cseh, mindkettő jól megállja a helyét, a hallgatóság a kettő között megoszlik. Közeli szomszéd városban — akár csak mint Buda- és Pesten — vannak egyetemek, pl. Brüsszelben és Leöwenben. És vajjon nem majdnem hasonló-e a viszonyok Németországnak némely közeli, alig egy órai távolságra eső egyetemei között,

pl. Halle és Lipcse, Marburg és Giessen között, vagy Hollandiában Amsterdam és Leyden között?

Ez csak példa akar lenni arra, hogy a közelség nem hátrányos két egyetem életére, feltéve, hogy a két város egyforma előnyöket nyújt a hallgatóknak, s a két egyetem egyformán van ellátva szellemileg és anyagilag, — ha nem így van az, akkor persze az erősebb megbénítja a gyöngébbet, a mint-hogy bizonyára megbénítaná Bécs Pozsonyt. Fodor tanár, jelenlegi rektor úr, az orvosi kar ügyeire való tekintettel kivihetetlennek tartotta azt, hogy a pesti egyetem a budai oldalra áttelepíttessék, mint a mely terv az utóbbi években szóba került (olv. «Buda és Vidéke» 1894). Megemlítette a budai kórházak hiányait, a társadalmi viszonyok kezdetlegeségét, fő indokul pedig azt hozta fel, hogy pazarlás volna a meglevő drága intézetek helyett Budán újakat építeni, s amazoknak más rendeltetést adni stb.

A mostani keretben ez csakugyan helyes, de ha új egyetemet állítanának fel Budán, az új épületeknek a pesti oldalon való kárba veszése eselik, az előbbi indokok pedig nem oly lényegesek, hogy azok egy új egyetem felállításának akadályul szolgálhatnának. Ha mindent újonan kell szerezni, klinikákat, intézeteket, stb. úgy ez Budán ép oly jól megy, mint Pesten, sőt jobban, mert a telekszerzési viszonyok könnyebbek. A kórházakat illetőleg pedig csak megegyezés dolga lenne a fővárossal, hogy Budán a nemsokára építendők a tanítás céljaira felhasználtassanak, vagy legalább a klinikák számára szükséges beteganyagot nyújtsák, a mi most is így van a pesti oldalon.

Hogy miért kívánom én a fővárosnak megszerezni az új egyetemet, arra a mi sajátos viszonyaink készítenek. A mely ifjú összes gymnáziumi tanulmányait a vidéken végezte, oly kis helyeken, a hol a nagyvárosi csiszolástól és társadalmi be-

folyástól távol volt, arra csak előnyös lesz, ha ama hatásokban részesül, s közelebbről szemügyre veszi a nagy város idomító befolyását. Erre nálunk sokkal nagyobb szükség van, mint a nyugati államokban, mert ott a kis és nagy városok szellemi és társadalmi élete között nem oly nagy a különbség, mint nálunk. Jól meggondolandó, hogy a felsőbb kiképzést nem csak a tanórákon hallott igék adják meg, legalább nem egymagukban az olyanok számára, a kik társadalmi állásokat akarnak ellátni, mint ügyvédek, orvosok, hivatalnokok, minthogy társadalmi tapintatra és műveltségre vannak utalva. Általános neveléssel az életben többet lehet elérni, mint iskolai drillel, kis város pedig általános nevelés nyújtására nem alkalmas.

Vannak más indokok is eszmém helyessége mellett. Ezek között igen figyelemre méltó az, hogy a magyar államot financiai viszonyai miatt csak oly intézmény létesítésébe szabad belevinni, a mely a tanításban sikert ígér. Igen szép ugyan az az állítás, hogy az egyetemek értékét nem szabad kizárólag a hallgatók száma szerint megítélni, de az állam szempontjából mégis csak az első az oktatás és felsőbb kiképzés, csak azután a tudományos élet, mert nem ismerek olyan államot, még gazdagot sem, mely tudósokat tömegesen eltartana tanítási vizsontszolgálat nélkül. Mivel lehet jobban elősegíteni a budapesti egyetem nagyszámú hallgatóinak lepasztását, ha a vidéken, vagy Budapesten állíttatik fel az új egyetem? Ebben az esetben nemcsak valószínűséggel, de bizonyosra lehet venni, hogy a főváros megválasztása összehasonlíthatatlanul jobb eredménnyel fog járni, mint bármely vidéki hely.

Még egy indok a főváros megválasztása mellett a következő. Igazi tudományos élet és ambiciózus törekvés a tanításban és a tudomány művelésében csak ott lehet, a hol verseny van, értve ezalatt az anyagi oldalon kívüli a szellemit is.

A meddig az esetleg vidéken felállítandó egyetem nem kínál oly előnyöket, mint a budapesti, addig az utóbbinak egyeteme nincsen versenyre utalva. Az új tanulmányi rendszer, úgy látszik, hogy nem alkalmas az ambiciózus verseny felköltésére, eltekintve attól, hogy addig, a míg csak egy egyetem van Budapesten, nincs kivel versenyezni, nem úgy állván nálunk e tekintetben a viszonyok, mint Németországban. Ha ott a tanár kitünik, hírneve nagyobb számú hallgatóságot vonz, ez sarkalja ambícióját és jobban jutalmazza fáradságát, azonkívül az illető kisebb egyetemi városnak is előnyére van. Így hát megvannak a rugók arra nézve, hogy valamely tanszék megüresedésénél minden egyetem a legjobb tanerőt igyekezzék megszerezni, részint nagyobb javadalmak biztosításával, részint új intézetek és felszerelések beállításával. Nálunk mások a viszonyok, itt az egyetemi ellátás bürokratikus előírt útirányban halad, akár buzgó a tanár, akár nem, műveli tudományosan a szakmáját vagy sem, az a viszonyaira nincs következményekkel. A kötelességérzetű tanárt az anyagi rész a buzgóságában nem fogja befolyásolni, az bizonyos, de az összes felsőbb oktatásügyet tisztán a kötelességérzetre alapítani ugyancsak veszélyes kísérlet. Megvan erre a példa a külföldön. Mennyire felette áll Német- és Angolország felsőbb oktatásügye a francia, holland vagy olasz egyetemeken! Legjobban szembetünik ez két szomszéd kisebb államban, pl. Belgium- és Hollandiában. A múlt nyáron ott utaztamkor információt szereztem az egyetemi viszonyokról, elég tanulságosak azok hogy megemlítsem, legalább röviden. Hollandiában a tanárok javadalma egyforma, 5000 frt a fizetésök. Belgiumban vegyes rendszer van, hasonló a némethez, de még sem egészen olyan. A tanulók 200 frank tandíjat fizetnek évenként, ez a tanárok között felosztatik a köteles tanórák árnyában; de a gyakorlatok mindegyikeért a tanuló külön fizet

35—40 frankot, s ez tisztán azt a tanárt illeti, a kinél a hallgató beiratkozott. Ennek az az eredménye, hogy kevesebb hallgatójú tanárok is jól vannak javadalmazva, a gyakorlati oktatásra pedig megvan az alap a bűzgő ellátásra, máskülönben a hallgatók más egyetemre mennek a jövő félévben. Nem tudom, hogy e kétféle rendszer van-e befolyással a holland és belga egyetemek tudományos eredményeire, annyi azonban bizonyos, hogy a belgák felsőbb oktatásügye mesze felette áll a hollandinak, mint ezt az irodalmuk kétségtelenül ki-tünteti.

Az új egyetemnek Budapesten, lehetőleg a budai oldalon való felállításánál, feltéve, hogy nálunk a belga egyetemek berendezéséhez hasonló viszonyok teremtetnének (még inkább, ha a régi tanrendszer visszaállítatnék!), megvolna a rugó a tudományos versenyre a két testvéregyetem között.

Minden valószínűség szerint ugyanazon szakmák tanárai a két fővárosi egyetemen rajta lennének, hogy szakmájuk oktatásában és művelésében egymástól el ne maradjanak. Mind-egyik egyetem iparkodni fogna hallgatóság számában a másikon túltenni, -- erre pedig csak úgy számíthat, ha jobban tanít, jobban tanítani pedig csak úgy lehet, ha a tudomány művelésében is jobban helyt áll. Így egy egész circulusa az üdvös hatásoknak áll elő, melyek mindaddig elesnek, míg Budapesten csak egy egyetem van. És maguk az egyetemek is iparkodni fognának a jobb tanító erőre szert tenni, akár előnyösebb javadalmak, akár jobb tudományos felszerelések nyújtása által, úgy mint Németországban vagy Angliában. A mellett el nem kerülhető, hogy az egyik egyetemen az egyik szakma, a másikon a másik legyen jobb erővel betöltve, a mi ismét a hallgatóság számának megoszlására van befolyással; nem mindegyik tanév lenne egyformán látogatott a két egyetemen, de az összes számban mégis helyes megosz-

lást lehet várni, a mi az egyetemek sikeres működésére kívánatos.

Az az ellenvetés, hogy ugyanazt az eredményt lehet elérni a meglevő egyetemen parallel tanszékek felállítása által, egészen alaptalan. Először is a demonstratív szakmákban a parallel tanszékek felállítása annyiba kerül, mint ugyanolyan tanszék egy másik egyetemen, mert külön intézetet kívánnak. költségkimélés tehát nem szól az új egyetem ellen a fővárosban. Fontosabb ennél az a sok hátrány, a melyekkel a parallel tanszékek járnak, s melyek mindenki előtt, a ki egyetemi ügyekben jártas, ismeretesek, s emiatt sok esetben megbénítják a parallel tanszékek üdvös működését. Ha a hallgatóság a két tanszék között nem oszlik meg arányosan, az egyik tanár előadása zsúfolt, a másiké nem, olyan esetekben egy tanszék ép úgy ellátná a tanítást, akár kettő, a kiadások nem csekély kimérlésével. Ellenben ha két egyetem lenne a fővárosban, a parallel tanszékek nagyrésze elkerülhető volna, sőt az új egyetem felállítása kevesebb költséggel érhető el helyben, mint akármelyik vidéki városban, mert a most meglevő sok parallel tanszék a két egyetem között meg lehetne osztani. A párisi Quartier latinhez hasonló városrész megalapításának Budán sokkal kisebbek a nehézségei, mint a pesti oldalon, ott az élet nyugalmasabb és olcsóbb, a hegyek közelsége miatt a levegő jobb, kevesebb az éjeli mulatozásra való alkalom, ha tehát a főváros komolyan szóba jönne az új egyetem felállításánál, annak csak is Budán van a helye. A pesti oldal annyi előnyökben részesült már, hogy ebben az esetben Buda komolyan számba veendő, annál inkább, mert a kérdés helyes megoldása sokkal több előnnyel jár ott, mint a Duna balpartján. Buda kezdetlegessége nem ellenérv abban az értelemben, melyet fentebb a nagyváros szükséges befolyása mellett felhoztam, mert a baloldal közelsége azt elenyész-

teti. Mai nap is, még jobban pedig az új hidak elkészültekor, egygyé forrad a két oldal s a nagyvárosi befolyás a jobb parton mindinkább érvényesülni fog.

Berzeviczy képviselő úr veszélyt lát abban, hogy az új egyetem felekezeti legyen s annak megelőzése okából is sürgeti a felállítást az állam részéről. Én ezt az aggodalmat nem osztom; feltéve, hogy a meglevő két egyetem szükségai kielégítettnek, az új egyetemet, ha felekezeti, époly szívesen látom, mintha állami. A felekezeti befolyások a felsőbb oktatásnál elesnek, elléggé bizonyító példák erre Belgium katolikus egyetemei, melyek a tudományt épúgy fejlesztik és művelik, akár az állami egyetemek. Vajjon nálunk kárt valana a tudomány és oktatás, ha az esetleg Budán vagy másutt létesítendő új egyetem katolikus fundációkból állíttatnék fel? Ennek a zavaró befolyásától csak akkor lehetne tartani, ha egymaga volna az országban, de a míg az államiakkal versenyeznie kell, addig az aggodalom egészen felesleges. Már pedig versenyeznie fog kelleni, máskülönben tengődni fog anyagi és szellemi eredményekben, s mint ilyen, káros befolyása a közművelődésre minimális lenne. Egyet azonban felekezeti egyetemnél nem szabad szem elől tévesztetni s ez az, hogy az államnak meg kell tartani ellenőrzési jogát a qualificationális cselekményeknél, a mire akkor, ha e kérdés eldöntésre kerül, érvényesíteni is fogja a hatalmát.

Nem volt szándékom az előadottakkal a harmadik egyetem ügyét huzamosabb időre elodázhatónak jelezni, csak a nehézségeket óhajtottam megismertetni, melyekkel az új egyetem felállítása előtt meg kell küzdeni, nehogy közművelődésünk érzékenyen visszamaradjon. Bárki fogja vezetni mint a legfelsőbb állami hatalom képviselője a felsőbb oktatási ügyet, nagy érdemeket fog szerezni az új egyetem felállításával, az bizonyos: de azokkal felérnek, talán nagyobbak lesznek azok

az érdekek, melyeket magának az utókor előtt biztosít, ha a meglevő két egyetemet oly viszonyok közé helyezi, hogy azok külföldi hasonló intézmények mellett helyt álljanak. Annyi talán mégis megilleti a 7—10 millió lakosra eső budapesti egyetemet, hogy úgy legyen ellátva, mint Heidelberg, Strassburg, Freiburg, Würzburg, Bonn, Erlangen, Halle, Grác vagy más kisebb városok egyetemei, nem is szólva a nagyobbakról, mint München, Lipcse, Berlin vagy Bécs?

Ha helyes az, hogy nem a hallgatók száma szerint kell az egyetemek értékét megítélni, úgy nem kevésbé alapos azon állítás, hogy *nem az egyetemek száma van befolyással a közművelődésre, hanem a minősége*; jól ellátva kisebb szám üdvösebb befolyást érvényesíthet, mint hiányos berendezéssel a nagyobb szám. Természettudományi dolgokban a buzgósággal egymagában nem érünk célzt, azoknak művelésére anyagi dolgok kellenek, intézetek, felszerelések, eszközök, gépek, dotácziók stb. stb, — ilyenek nyújtása a meglevő két egyetem részére az első szükség, azután lesz helyén a harmadik egyetem felállítása, és a mi nem kevésbé fontos: *annak is a jó ellátása.*

B 108362

